

Je národ dôležitejší ako viera? – Ekumenizmus v národnom obrodení

Branislav Michalka

3. augusta 2020 **História**

Viera viac ako národ

Vnímanie postavenia viery a náboženstva vo verejnom živote sa za posledných 300 rokov výrazne zmenilo. Z vrchnej priečky verejných priorít sa náboženské vyznanie, presne v duchu liberálnej doktríny, presunulo do súkromia bytov a domov. Náboženstvo už nie je vecou, ktorá by predstavovala štátnu prioritu, ako tomu bolo ešte v 17. storočí. Keď chcel mať gróf Pálffy na svojich panstvách, ktoré sa rozkladali na území západného Slovenska spoľahlivých poddaných, tak povolal z Chorvátska nových roľníkov – katolíkov a protestantom vybavil odsun do Vojvodiny. Je možné, že protestanti boli pracovitejší a poriadnejší, ale to nebola priorita. Prioritou bolo vierovyznanie.

V rámci tohto neekumenického myslenia, ktoré je pre mnohých dnešných ľudí nepochopiteľné, sa príslušníci rovnakého národa od seba separovali. Boli dediny katolícke a boli dediny luteránske. Boli dokonca celé oblasti, ako napr. Turiec alebo Myjava, kde bolo dominantné obyvateľstvo s protestantským vierovyznaním. Sobáše, pravidelné kontakty v rámci rodín či spoločné kultúrne akcie boli nežiaduce.

Slováci – katolíci, sa neidentifikovali so Slováckmi – luteránmi. Boli to dva odlišné svety. Slovenskí luteráni mali veľmi intenzívne vzťahy s českými krajinami, v ktorých prebehla mnoho intenzívnejšia rekatolizácia ako v Uhorsku, v ktorých na Slovensko prúdili utečenci – českí protestanti. Spomeňme len ich slávnejších potomkov – meštianskeho maliara Jána Kupeckého alebo Pavla Jozefa Šafárika. Tí, aj po svojom odchode do Uhorska, udržiavali spoľudnou výstou čulé vzťahy, ktoré umocňoval bohoslužobný jazyk Evanjelickej cirkvi – biblická čeština. Slovenskí katolíci podobnú viazanosť necítili, podobne ako ani českí katolíci. Pre českého katolíka 17. alebo 18. storočia bol katolícky Slováč rovnako exotickou osobou ako Chorvát, Rusín alebo Poliak z Uhorska. Pre slovenského katolíka bola v 17. storočí stredobodom Viedeň, sídlo katolíckeho panovníka, Pešť bola pod tureckou okupáciou a Praha ho nezaujímal.

Národná jednota - najvyššia hodnota?

V 18. storočí dochádza k veľkému myšlienkovému obratu a odvráteniu sa od náboženstva ako centra a priority v živote súkromnom aj štátnom. Do uprázdnenej verejnej priestor sa na miesto ustupujúceho náboženstva tlačili nové ideológie: osvietenstvo, racionalizmus, senzualizmus, deizmus či agnosticizmus a v neposlednom rade – nacionalizmus, čiže predstava, že príslušnosť k národu, je najdôležitejším identifikačným znakom človeka a všetky ostatné ako náboženstvo, stavovská príslušnosť, politické postoje, sú len voliteľným doplnkom.

Tento trend zasiahol aj Slovákov, predovšetkým ich vzdelanecké kruhy. Na vlne zdôrazňovania národnej jednoty sa začali vytvárať kontakty a spolupráca medzi predstaviteľmi rôznych vierovyznaní a čo bolo ešte

dôležitejšie – konfesionálna vyhranenosť začala byť vnímaná v týchto kruhoch ako negatívum alebo prinajmenšom ako prehnanosť. Motorom týchto snáh boli predovšetkým protestanti, ktorí sa cítili byť nielen Slovákmi ale v širšom ponímaní aj Slovanmi, s presahom do českých krajín. Biblickú češtinu vnímali ako spisovný jazyk tak Čechov ako aj Slovákov, ktorých považovali za odlúčený kmeň českého národa. Bežní slovenskí katolíci sa však väčšinou identifikovali s uhorským patriotizmom a považovali sa za jedno z mnohých slovanských etníc v Uhorsku, podobne ako Chorváti, Rusíni, Srbi či Slavónci.

Tento rozpor sa umocnil vtedy, keď Anton Bernolák a jeho škola odmietli biblickú češtinu ako spisovný jazyk. Toto odmietnutie vtedy obsahovalo dvojaký kontext, presahujúci čisto jazykovú rovinu. Bolo to odmietnutie nielen jazyka, ale aj protestantského pozadia tohto jazyka a zároveň tu bola aj Bernolákom ostentatívne deklarovaná lojalita k Uhorsku, ktorú dával on a jeho katolícki súputníci do súvislosti so svätoštefanskou ideou. Tá im bola garanciou katolíckosti a protikladom k tomu, čo nazývali „husitizmom“.

Protestanti rýchlo pochopili čo sa odohralo a Bernolákov počin odsúdili ako zradu a „maďarónstvo“. Pod týmto pojmom označovali až do polovice 20. storočia mnohí českí historici a literáti (napr. Arne Novák) katolícky separatizmus medzi Slovákmi.

Veľké zbratanie

Neživotnosť bernolákovskej slovenčiny spôsobila, že druhý pokus o kodifikáciu slovenského jazyka sa odohral už v protestantskej rézii. Tá bola ovplyvnená hegelianizmom a modernými filozofickými prúdmi, pre ktoré už bol konfesionálny separatizmus nepochopiteľnou vecou. Tento myšlienkový kvas v Európe vyvrcholil rokom 1848, ktorý sa stal prelomovým aj pre slovenských katolíkov. V kruhoch jej inteligencie sa začalo dostávať do popredia, ako primárna forma identifikácie – stotožnenie s národom. V širšom kontexte aj s ideou pan-slovanstva, v ktorej bola konfesionálna rôznorodosť ešte výraznejšia.

Náboženské rozdiely prestali byť vnímané na pozadí protikladov pravdy a bludu, pričom začali byť interpretované len ako nejaké negatívne dejinné nedorozumenie, ktoré ničí národnú jednotu, ako niečo čo už dnes osvietení ľudia ani nedokážu pochopiť, niečo čo svedčí o primitívnosti a netolerancii našich predkov. Viditeľná etnická jednota národa začala pomaly nahrádzať viditeľnú jednotu cirkevnú. Chorvát, Maďar, Nemec alebo prípadne aj Čech, sa stal nepriateľom, aj keď bol katolíkom. A naopak protestant či pravoslávny sa stal bratom, napriek tomu, že doma v rodine nadával na pápeža, tupil katolíckych svätých a smial sa z katolíckej „poverčivosti“.

Toto veľké inter-konfesijné zbratanie vrcholilo koncom 19. storočia a predovšetkým od začiatku 20. storočia po rok 1918. Argumenty používalo podobné ako súčasné ekumenické hnutie a môžeme ho preto považovať za jeden z jeho predvojov. Len idea národa bola dnes nahradená inou revolučnou ideou – ideou všeľudského sekulárneho bratstva. V jej kontexte sa stala aj idea národa konzervatívnou, pretože jej partikularizmus, sa stal náhle prekážkou globalizácie.

Keď odložená podstata vypláva na povrch

Vytriezvenie z prvotného národného ekumenizmu nastalo po roku 1918, keď slovenskí protestanti pocítili silnú podporu z Prahy. Masarykovsko-husitský trend boja proti katolíckej Cirkvi v nich videl prirodzených spojencov. Ako píše český historik a publicista Ferdinand Peroutka, slovenskí luteráni sa zmocnili drvivej väčšiny úradníckych postov v novovzniknutej štátnej správe na Slovensku a predstavovali lojálny prvok

v boji proti slovenskému separatizmu.

Chvíľkové pokusy, ako napr. spojenectvo HSLS a SNS, čiže predstaviteľov katolíckeho a protestantského autonomizmu, narážali vždy na to podstatné – na vieru. Toto spojenectvo bolo sprevádzané radom kontroverzií pri výklade slovenských dejín. Vtedy sa ukázala fiktívnosť národnej jednoty. Katolícki hrdinovia ako Pázmaň, Oláh alebo aj katolícki Habsburgovci 17. storočia, boli a sú pre luteránov najhoršími nepriateľmi. Tváriť sa, že neexistujú košickí mučeníci a zároveň generál Caraffa, znamenalo tváriť sa, že to čo je podstatné, ním v skutočnosti nie je.

Trend ostentatívneho „čechoslovakizmu“, ktorý bol z protestantskej strany len zle zamaskovaným anti-katolicizmom, sa dedil u protestantov počas celého 20. storočia, až kým nebol katolícky národný separatizmus nahradený v 60. rokoch separatizmom sekulárnym a ľavicovým. Vtedy, keď už nehrozilo, že myšlienka národného separatizmu sa bude identifikovať s vyhraneným konfesijným katolíckym cítením, stala sa myšlienka separatizmu aktuálnou aj medzi slovenskými protestantmi.

Nové zbratanie a sekularizácia

Národná jednota po roku 1992 vytvorila znovu bázu, na ktorej sa primárne identifikujú príslušníci slovenského národa bez ohľadu na vierovyznanie. S postupujúcim spohanštením sa vynárajú aj širšie identifikácie, ktoré majú nahradiť náboženský univerzalizmus, ako napr. panslavizmus, ktorý v najnovšom vydaní kooperuje s novopohanstvom. Všeslovanské bratstvo, deklarované v úzkej súvislosti s odporom voči zlému západnému latinskému katolicizmu, ktorý má v očiach moderných panslovanov „protislovanský“ charakter, sa stáva aj na Slovensku čoraz častejším javom. Podobne ako jeho predchodca – pangermanizmus, považuje aj panslavizmus príslušnosť k slovanskému etniku za primárny identifikačný znak a vierovyznanie za subjektívnu záležitosť, či dokonca kresťanstvo vo všeobecnosti za negatívum.

Každopádne, náboženské rozdiely sa stali pre väčšinu národa nepodstatnými a tento trend rastie. Ako dôkaz tohto trendu môžeme vnímať aj nárast miešaných sobášov, ktoré sú Cirkvou bežne tolerované, bez vyjadrenia väčšej obavy z následkov. V nich sa povýšila nad vieru aj jednota národná aj rodinná.

Je mimochodom zaujímavé, že v tejto dobe, ktorá natoľko zdôrazňuje slobodu a možnosť voľby, sa identifikácia s tým čo je dané (národ, ľudstvo) a neovplyvniteľné, kladie nad to, čo je predmetom slobodnej voľby a úvahy. Slovákovi či Fínovi sa človek rodí a aj keď si môže samozrejme zmeniť národnosť, vzbudzuje táto zmena len posmešky a trápny pocit, pokiaľ sa stane verejne známym skutočný pôvod nositeľa novej národnosti.

Naopak, náboženstvo, aj to zdedené po predkoch, je vždy predmetom voľby. Voľby, ktorá sa neustále obnovuje, ktorá musí v konfrontácii so svetom a vnútornými myšlienkovými pochodmi neustále obnovovať svoju oprávnenosť a autenticitu.

Súčasný ekumenizmus je rezignáciou na pravdu

Ekumenizmus, či národný alebo nadnárodný, je v prvom rade rezignáciou na pravdu a jej vyznávanie. Na pravdu v tom najdôležitejšom bode ľudskej existencie – vo viere v Boha, v spásu duše a v posmrtný večný život. Ten, kto odsunie túto podstatnú voľbu nabok, v prospech nejakej národnej jednoty, klesne z nadprirodzenej roviny do roviny prirodzenej a to ešte do takej, ktorá stojí v hierarchii priorít katolíka

nižšie ako napr. rodina.

Žiadna prirodzená stránka nášho života nestojí za to, aby sme kvôli nej odsunuli vieru do súkromnej sféry ako niečo druhotné. Ani príslušnosť k nejakému národu. Zaiste aj národnosť má v živote katolíka svoju hodnotu avšak tá hodnota stojí omnoho nižšie ako hodnota zjaveného pravého katolíckeho náboženstva. Preto je katolík povinný, v prípade, že nekatolíci z jeho národa konajú proti Cirkvi, uprednostniť vieru pred národom a rezignovať na zjednotenie za každú cenu. V Nebi totiž nebudeme posudzovaní podľa toho akí sme boli dobrí Slováci, ale podľa toho akí sme boli dobrí katolíci.

Ekumenizmus, v podobe rezignácie na jedinu prvú vieru a v podobe potláčania vieroučných rozdielov či už v záujme jednoty národnej alebo všeľudskej, je pre katolíka neprijateľný.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/je-narod-dolezitejsi-ako-viera-ekumenizmus-v-narodnom-obrozeni/>